

KOPPELBERG, Stephan (1998): *Untersuchungen zum lateinischen Erbwortschatz des Katalanischen. Aspekte der Klassifizierung und Differenzierung im Verhältnis zu Gallo- und Hispanoromania*. Münster: Nodus Publikationen. 496 p.

El naixement de la filologia romànica donà lloc quasi immediatament al sorgiment d'una polèmica que, matisada amb el temps, ha durat fins a l'actualitat, i potser no s'ha acabat encara. La qüestió era la situació del conjunt dialectal català en relació als altres conjunts dialectals romànics, de la qual se'n derivava una altra, resolta diferentment segons la postura presa en primer lloc: hi havia una llengua catalana o al cap i a la fi aquesta no era més que una modalitat de l'anomenat «provençal»? El qui és considerat el fundador de la romanística, Friedrich Diez, no esmenta la llengua catalana entre les neollatines, però no perquè n'ignori l'existència, sinó perquè la considera (tot i mostrar certes vacil·lacions) dins el provençal, com ho fan altres romanistes del segle XIX. La confusió és possible, evidentment, perquè el català i el provençal comparteixen moltíssims de trets que a la vegada els distingeixen dels altres conjunts dialectals, i també per la tradició trobadoresca medieval, dins la qual molts dels autors són naturals de Catalunya. D'aquesta confusió inicial en va participar fins i tot Mn. Antoni Maria Alcover, el qual, bé que negant que el català fos pròpiament provençal —és a dir, que fos el dialecte concret de Provença—, concedia a *El català davant els filòlegs estranjers* que era una branca de la llengua d'oc:

Estam completament conformes en que'l català no es pròpiament cap dialecte provensal ni cap casta de provensal; sostenim qu'és, com el provensal, el gascó, el tolosà, el llemosí, una de tantes branques de la llengua d'oc, i per lo meteix parenta propíssima de totes aquelles altres; i que fins a n-el sigle XIII venien a formar totes un sol idioma, però que després, per l'evolució i desplegament natural de cada una d'aquelles branques i per la diferent sort política que sufriren les regions que les parlaven, especialment la catalana,—lo qu'abans no passava de variedats dialectals, acabá per fer del català una llengua apart de les altres branques occitàniques. (BDLC, IV, ps. 199-200)

En realitat, aquesta consideració d'Alcover significava una presa de posició clara sobre la primera qüestió: contrariant el postulat de Ramon Menéndez Pidal, que hi volia veure unes característiques totalment hispàniques, els parlars catalans s'agrupaven sense cap classe de dubte amb els parlars occitans, és a dir, en «galloromànics».

La indefinició inicial sobre la personalitat independent o no del català es va resoldre definitivament (per als qui encara no ho tenien clar) amb l'aparició de *Das Katalanische* de Wilhelm Meyer-Lübke (1925), l'autoritat del qual pesava massa per ser contradita amb bons arguments, però la polèmica sobre l'adscripció gallo- o hispanoromànica ha durat fins avui, si bé hem de reconèixer que amb una majoria clara a favor de la primera opció, i amb la introducció d'unes altres propostes: la del català «llengua pont» i la de la comunitat lingüística pirenaica.

Stephan Koppelberg, en el llibre que ressenyam, vol fer una aportació a aquesta polèmica centrada en la naturalesa del lèxic català d'herència llatina, que analitza des de diversos punts de vista i contrasta amb el lèxic de les altres àrees dialectals romàniques, especialment les ibèriques i les gàl·liques, i sobretot amb l'occitana, dins la qual distingeix a part la gascona, si bé no arriba a fer-ne la consideració de llengua independent. Les premisses ('Thesen') de les quals parteix i que amb el seu treball vol confirmar o contradir són:

— Das Katalanische unterscheidet sich bereits in seinem erbwörtlichen Bestand von anderen romanischen Sprachen (beispielsweise Spanisch), dies impliziert eine Negierung der Einheitlichkeit des Lateins.

— Das Katalanische gründet lexikalisch im wesentlichen auf einem 'gallolateinischen' Diasystem (...)

— Dieser 'Galloromania' inklusive Katalanisch steht eine Hispanoromania inklusive Aragonesisch (und ohne Katalanisch) gegenüber.

— Oder: Das Aragonesische bildet eine 'Zwischenschicht' zwischen Gallo- und Hispanoromania.

— Das Katalanische gehört zu einer 'Pyrenäeneinheit' (...)

— Das Katalanische bildet mit dem Okzitanischen ein lexikalisches 'Kontinuum'.

— Das Katalanische ist historisch betrachtet ein 'Ableger' des Okzitanischen.

— Dem Katalanisch-okzitanischen Kontinuum steht ein vergleichbar affines spanisch-portugiesisch gegenüber.

— Die 'Iberoromania' (...) ist —wie das Rumänische— konservativer als die 'innere Romania'.

— Das Latein der Hispanoromania ist 'klassischer', das der Galloromania 'vulgärer'.

— Innerhalb der Hispanoromania nimmt das Spanische eine abweichende Haltung ein.

— Innerhalb der Galloromania zeigt das Gaskonische (...) charakteristische 'ibero-/hispanoromanische' Züge.

Amb un mètode essencialment estadístic de comprovació de quins ètims llatins perviuen a les diferents àrees dialectals romàniques, i tenint molt en compte la pertinença d'aquests ètims al fons del «vell llatí» o del «jove llatí» (concepte que adopta segons la proposta d'A. Stefenelli, *Das Schicksal des lateinischen Wortschatzes in den romanischen Sprachen*, 1992), Koppelberg va contrastant el lèxic català amb el dels seus veïns occidentals i septentrionals, i quan convé amb el de tota la Romània. Considera també les bases tipològiques de la diferenciació lèxica romànica, els factors històrics que l'han condicionada (per exemple, la infraestructura de vials de comunicació, terrestres o aquàtics) i el moment en què s'ha manifestat. L'atenció especial que dedica a l'occità-gascó (analitzant les 531 unitats que Christian Schmitt qualifica com a «typisch okzitanisch» a *Die Sprachlandschaften der Galloromania. Eine lexikalische Studie zum Problem der Entstehung und Charakterisierung*, Frankfurt 1974) fa que pugui mostrar com efectivament català i occità són parents fins a l'extrem, si bé hi ha un 20 % menys de paral·lismes lèxics amb el gascó. El resultat de la investigació és sobretot sorprenent en la relació amb els parlars de la Península Ibèrica: mentre que 1096 paraules bàsiques llatines han continuat en català (les quals constitueixen el corpus major de l'estudi), però no en castellà, la qual cosa representa prop de la meitat de les 2250 que Stefenelli considera que han perviscut a totes o a la majoria de les llengües romàniques (p. 193), la diferència del català amb els altres parlars romànics peninsulars és més petita, de devers 600 paraules.

les; és una clara demostració de l'especificitat castellana, més marcada encara respecte dels parlars veïns que no ho és la francesa respecte a l'occitana i la francoprovençal. Concretant allò que ens interessa més i que al cap i a la fi és la raó essencial de l'estudi, aquest estableix ben clarament que els dialectes catalans tenen una afinitat lèxica molt gran amb els occitans (incloent el domini gascó, encara que no tant), que arriba al 85 - 90 % de mots típics catalans que trobam en occità; l'afinitat amb els parlars hispanoromànics es redueix, en canvi, sobretot a aquells mots que són més o menys generals a la Romània. Amb l'aragonès el català hi comparteix dos centenars de paraules que no transcendeixen més a l'oest, de manera que es pot considerar que «der Graben zwischen den beiden von Colón angenommenen (gallo- und hispano-) lateinischen Diasystemen verläuft entlang der katalanisch-aragonesischen Sprachgrenze» (p. 193). Es descarta així el concepte de complex lexical pirinenc, que ja havia estat enèrgicament rebutjat per Germà Colon el 1976 a *El léxico catalán en la Romania*, i també el del català «llengua pont»:

Die bis heute immer wieder als charakteristisch genannte **'Brückenstellung' des Katalanischen** ist in Anbetracht der offenbar geringen spezifischen und exklusiven Gemeinsamkeiten zwischen Katalanisch und Hispanoromanisch zumindest lexikalisch nicht etwa nur nichtssagend, sondern in der Tat eine echte Fata Morgana (p. 195)

No es pot construir aquest concepte mesclant el fons lexical gal·lollatí ben específic amb una certa afinitat estructural entre català i hispanoromànic.

La principal finalitat de l'estudi, que metodològicament ens sembla ben plantejat perquè recorre no només a la quantitat, sinó també a la «qualitat» (llatí vell - llatí jove), és obtenir unes dades que, quasi indiscutibles, situïn els parlars catalans dins el conjunt romànic, en un intent de donar una solució «definitiva» (si és que això és possible) a la qüestió de la subagrupació a què ens hem referit a la introducció. La conclusió a què arriba és ben clara: el català és, des del punt de vista del lèxic hereditari, absolutament gal·loromànic, sense matisos; gairebé germà bessó de l'occità, un poc menys del dialecte gascó.

Hi ha també una referència a la divisió interna catalana oriental-occidental, en què, sense arribar a cap conclusió, fent esment de la teoria de Badia sobre la romanització, que ni rebutja ni sustenta, i classificant com a de la vella o de la jove llatinitat alguns mots que són típics dels parlars orientals o dels occidentals, l'autor insinua que un factor important d'aquesta divisió hauria estat el major dinamisme de les comarques orientals, més ben comunicades amb el centre de l'imperi i més obertes als canvis, recollint així una hipòtesi de Joan Veny. No essent, evidentment, cap aportació fonamental ni definitiva, és un suggeriment a tenir en compte.

En definitiva, el llibre de Stephan Koppelberg és una sòlida contribució a la polèmica sobre l'adscripció a un o altre grup dialectal romànic del català, amb arguments importants que semblen irrefutables a favor de la gal·loromanicitat lèxica. Estudis profunds en la mateixa línia centrats en els altres components de la llengua serien importants per acabar de consolidar les raons del debat.

De totes maneres, hem de dir que la conclusió principal no ens sorprèn, perquè de qualche manera ja ho sabíem, que el lèxic català és essencialment gal·loromànic i ja ho havia mostrat, bé que no tan extensament i intensament, el professor Germà Colon. Per això fa un poquet de pesera haver de seguir quadros i taules carregats de números i de creuetes, o paràgrafs de vegades de redacció un poc carregada i també plens de dades numèriques, que al final et menen a comprovar el que en bona part ja donàvem per comprovat. O consultar dos apèndixs que ocupen 270 pàgines amb les dades lexicogràfiques aplegades del vocabulari estudiat. Però això deu ser la servitud de la investigació científica.